

Estadístiques delictives. Configuració i lectura¹

CARLES SEGURA I BUIXÓ

Assessor del conseller d'Interior en matèria de planificació i desplegament policial.

Direcció General de Seguretat Ciutadana.

Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya

189

1. INTRODUCCIÓ

El Departament d'Interior de la Generalitat de Catalunya ha dut a terme l'any 1999 l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya (ESPC). L'objectiu no és altre que el d'integrar aquesta eina estadística, que permet mesurar la victimització i recollir els sentiments d'inseguretat de la població catalana, al conjunt de fonts d'informació en matèria de seguretat i policia que ja existeixen actualment (les sèries estadístiques generades per l'administració penitenciària, per l'Administració de justícia o pels mateixos serveis policials).

Les enquestes de victimització no són una eina que pugui considerar-se nova, en tot cas, la novetat consisteix en la realització d'una operació similar d'àmbit català amb periodicitat anual i la consegüent integració del nostre país al conjunt d'Estat del nostre entorn que han desenvolupat enquestes pròpies al llarg del darrer terç del segle xx.

El grup de treball sobre estadístiques delictives del Congrés Internacional sobre les Noves Polítiques de Seguretat semblava una bona ocasió per donar a conèixer el projecte de l'ESPC, detallar-ne els aspectes metodològics, esbossar les seves possibles aplicacions, assenyalar-ne les limitacions i comparar-la amb d'altres enquestes de victimització que, òbviament, l'han inspirada.

1. Aquesta col·laboració correspon a un dels diversos grups de treball del Congrés Internacional sobre les Noves Polítiques de Seguretat. La dinàmica dels grups de treball consistia a provocar la participació directa de la quarantena d'assistents al llarg de tota la sessió, ja fos per complementar la informació que anava apareixent, per rebatre-la o per introduir-hi nous elements. Convertir aquest conjunt d'intervencions en un producte escrit que mantingués un fil argumental i alhora integrés les diferents intervencions no era fàcil d'entrada, però semblava una opció preferible a la de caure en la temptació de refer, de bell nou, els seus continguts.

2. LA MESURA DE LA DELINQUÈNCIA

Convindria emmarcar les enquestes de victimització en el context del conjunt de fonts d'informació estadística sobre la delinqüència. Per fer-ho de forma breu, es recullen tot seguit alguns fragments de l'informe de l'ESPC,² en concret els que fan referència a dos aspectes que incidiran en els diversos instruments de mesura: què entenem per delinqüència i qui la defineix.

En primer lloc, doncs, caldrà delimitar l'objecte. Considerant la delinqüència com un conjunt de relacions socials que cobreix un *continuum* que va des del secret de la més absoluta opacitat fins al màxim reconeixement social d'una sentència judicial, la resposta serà, també, gradual.

a) El primer graó estaria format per totes les relacions delictives que es donen en una societat, fins i tot aquelles de les quals ni delinqüents ni víctimes són conscients; és a dir, tota la delinqüència realment existent (la màxima extensió incloent-hi el menor grau de reconeixement social).

b) El segon graó l'integraria tota la delinqüència de la qual són conscients els actors que hi intervenen (els delinqüents i les víctimes), fins i tot aquella que ni s'explica ni es denuncia.

c) El tercer graó es limitaria a la delinqüència que arriba a coneixement de la policia.

d) Al quart graó li correspondria la delinqüència que arriba als tribunals, ja sigui mitjançant la denúncia directa dels ciutadans, per mitjà de la policia o de l'acció de la Fiscalia.

e) I, finalment, el cinquè graó estaria constituït únicament per la delinqüència que els tribunals han sentenciat; formalment, només hi ha delinqüència si la sentència és condemnatòria.

El segon aspecte al qual fèiem referència era el de la seva definició operativa. Podem trobar, com a mínim, tres maneres de definir la delinqüència, que es corresponen a tres diverses maneres de *mesurar*, tres diverses possibilitats d'*obtenir-ne informació*, tres diverses «*decisions*» sobre quines relacions han estat delictives... és a dir, tres *definicions operatives*. De fet són tres interpretacions o percepcions diferents d'una mateixa dada: el volum de les relacions socials en què hom ha trencat la llei. I, simultàniament, són la base teòrica que sustenta les tres diferents fonts d'informació que hi ha sobre la delinqüència.

a) La definició judicial considera que la delinqüència és només allò que els tribunals de justícia han sancionat. Actua amb un objecte molt formalitzat com són les sentències judicials.

b) La definició policial comprèn totes les relacions delictives que arriben a coneixement de la policia (per denúncia o investigació pròpia), tant si finalment hi

2. Enquesta de seguretat pública de Catalunya, prova pilot de 1999. Generalitat de Catalunya, Departament d'Interior.

ha sentència judicial com si no n'hi ha. Tot i que amplia considerablement l'extensió de la delinqüència, presenta un cert biaix perquè els seus límits són la denúncia o la investigació policial (ni es denuncien ni s'investiguen tots els fets que passen, ni es denuncien i investiguen en la mateixa proporció).

c) La definició social comprèn tot allò que la gent defineix com a delinqüència (sobretot si ha patit l'experiència d'ésser-ne víctima), tant si ho ha denunciat a la policia o la justícia com si no... tant si hi ha hagut sentència judicial com si no n'hi ha hagut. Són les decisions en què la població atribueix caràcter delictiu a fets que els han passat. És la definició que s'acosta més al que passa realment (sense necessitat de cap referent ni judicial ni policial), des del punt de vista parcial de les víctimes.

Lògicament hi ha correspondència entre la definició operativa que s'utilitzi i els graons d'extensió de la delinqüència abans esmentats. El primer graó en la seva totalitat és impossible de mesurar. El segon i el tercer graons poden mesurar-se a partir de la definició social. El tercer graó, també pot mesurar-se a partir de la definició policial. I els graons quart i cinquè, a partir de la definició judicial.

3. DIFERENTS EINES DE MESURA DE LA DELINQÜÈNCIA

La gestió de la seguretat ciutadana ha de comptar amb el màxim d'informació possible sobre l'extensió real de la delinqüència. Això implica disposar de les diverses eines estadístiques que permeten mesurar-la i concebre-les com instruments complementaris.

El primer graó (tota la delinqüència realment existent) presenta enormes dificultats de mesura, només s'hi pot arribar de manera indirecta o aproximada. Els problemes de mesura més importants es troben precisament on no hi ha consciència de l'existència de la delinqüència (la no convencional en general); en una important part de l'anomenada delinqüència sense víctima i, també, en les relacions delictives fruit de la coexistència de diversos codis formals o informals (la nostra és ja una societat força multicultural).

Al segon graó (tota la delinqüència de la qual són conscients els actors, fins i tot aquella que no es denuncia) s'hi pot arribar empíricament. Hi ha dues tècniques d'investigació adreçades als dos subjectes, actiu i passiu, amb què s'operativitza:

a) Les *enquestes d'autoinculpació* que s'adrecen als infractors. S'empren en estudis qualitatius o sobre poblacions específiques; tanmateix, els requeriments obvis de representativitat dificulten la seva utilització com a mesures d'extensió de la delinqüència.

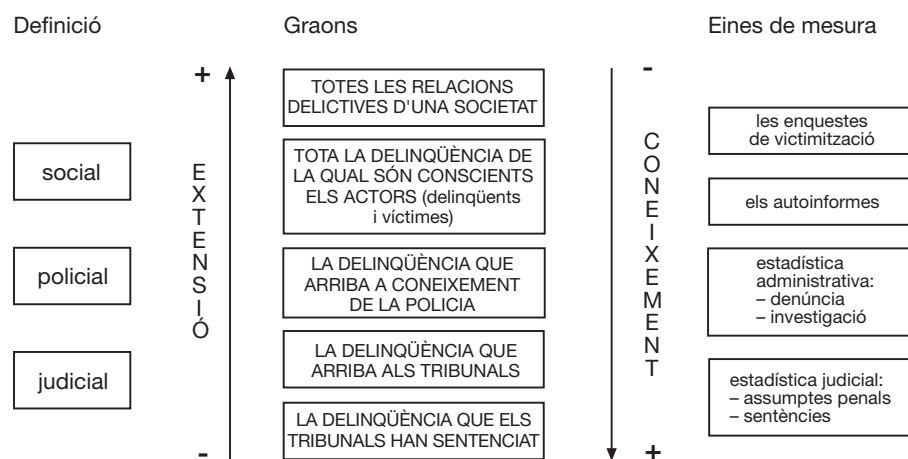
b) Les *enquestes de victimització* (el punt de vista de la víctima): que estudien l'extensió de la delinqüència demanant a una mostra representativa i suficient de la població si han estat víctimes d'algun fet delictiu. Els resultats es poden inferir al total de la població i esdevé la informació que més s'acosta a l'extensió real de la delinqüència. Tanmateix, les enquestes de victimització es refereixen sobretot a la delinqüència amb víctima individual. Aquest segon graó

ha fet fondre molta tinta a la criminologia i la seva diferència amb els successius graons ha estat anomenada la xifra fosca o *dark number* de la delinqüència.

Al tercer graó (tot el que arriba a coneixement de la policia) també s'hi acceix amb les enquestes de victimització: es demana a les víctimes si han denunciat (i amb aquesta informació es construeixen els índexs de denúncia). La policia defineix també com a delinqüència aquella que ha conegut a través de la seva investigació. Tota aquesta informació és la que apareix a les estadístiques com *delictes coneguts*. El total de delictes que apareixen a les estadístiques policials pot incrementar o disminuir sense que necessàriament la delinqüència real hagi augmentat o disminuït. L'explicació rau en l'índex desigual de denúncia: aquest pot augmentar mentre la delinqüència real pot perfectament disminuir... i a la inversa.

Finalment, al quart i cinquè graons hi ha la delinqüència que arriba als tribunals de justícia. La informació corresponent prové de les sèries estadístiques judicials.

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

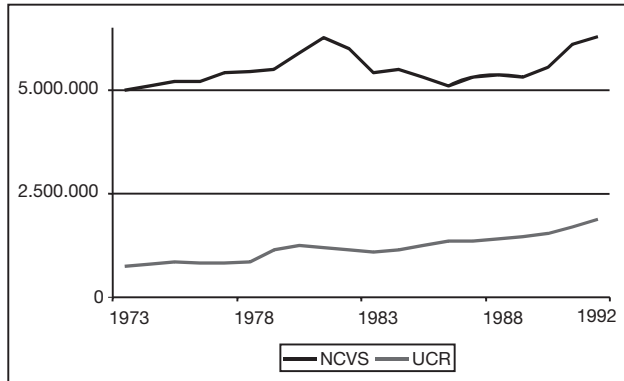
Font: A. Alabart, J.M. Aragay i J. Sabaté: La informació para la política local de prevenció de la delinquencia

4. LA COMPLEMENTARIETAT DE LES DADES OBTINGUES PER DIFERENTS PROCEDIMENTS

Podem observar les diferències en la mesura estadística de la delinqüència en el gràfic següent. S'hi recullen dades de l'enquesta de victimització nord-americana

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

The National Crime Victimization Survey / Uniform Crime Reports

(*National Crime Victimization Survey*) i de l'estadística policial elaborada pel Federal Bureau of Investigation (*Uniform Crime Reports*)³ al llarg del període 1973-1992.

Ambdues sèries estadístiques recullen fets molt similars, els anomenats delictes greus i violents. En el cas de l'NCVS, es recullen el nombre anual de victimitzacions per violació, atracament, robatori amb intimidació i agressió greu; les dades de l'UCR recullen, a més dels esmentats, el nombre d'assassinats (demano al lector que disculpi aquesta traducció simplificada).⁴

D'entrada se'ns suggereixen dues qüestions. D'una banda, podem visualitzar el volum de la xifra fosca dels delictes greus i violents als EUA al llarg d'aquests anys. L'NCVS recull un nombre de fets superior al que recullen en conjunt les diferents policies nord-americanes (en concret, més del doble). Tot i tractar-se de sèries estadístiques sobre fets greus o violents, no deixa de ser significatiu el nombre que no acaba essent denunciada, cosa que permet intuir els hàbits denunciadors dels fets menys greus.

En la taula següent podem comparar els índexs de denúncia recollits per altres enquestes de victimització en diversos anys. Hi apareixen les dades de denúncia global (qualsevol dels fets que recull cadascuna de les enquestes) i els índexs de denúncia d'alguns àmbits de victimització (fets contra el domicili, robatoris de vehicles i el que ja hem comentat de fets greus o violents als EUA).

3. ZAWITZ, M.W. i altres: *Highlights from 20 years of surveying crime victims. The National Crime Victimization Survey, 1973-1992*. Octubre 1993. Bureau of Justice Statistics. U.S. Department of Justice.

4. Els fets que s'han emprat en el gràfic són els següents. Pel que fa a l'NCVS: *rape, robbery, aggravated assault i simple assault*. Pel que fa a l'UCR: *murder, nonnegligent manslaughter, forcible rape, robbery i aggravated assault*.

Enquesta de seguretat pública de Catalunya**L'índex de denúncia recollit per les enquestes nacionals**

	EUA	FRANÇA		BARCELONA		ANGLATERRA I GAL·LES	
	NCVS	CREDOC		EVB		BCS	
	1992	1990	1992	1992	1996	1991	1995
global	39,0%	76,0%	75,8%	41,2%	42,0%	43,0%	40,9%
contra el domicili	41,0%			52,8%	58,4%		
delictes violents/greus	50,0%						
robatori de vehicle	92,0%			75,5%	70,8%	98,6%	97,5%

Fons: EUA. Highlights from 20 years of Surveying Crime Victims. Bureau of Justice Statistics.
 França. Les conditions de vie et les aspirations des français. CREDOC.
 Anglaterra i Gal·les. The British Crime Survey, 1998, Home Office.
 Barcelona. Enquesta de Victimització de Barcelona. Institut d'Estudis Metropolitans.

Si bé les estadístiques policials proporcionen un ampli ventall d'informacions sobre els fets que recullen, la taula precedent constata que inclouen només una part del que ha succeït. En efecte, segons les dades de l'enquesta de victimització dels EUA l'any 1992 només van ser denunciats el 39% dels fets i, el mateix any, a França, gairebé el 76%.⁵ L'explotació de les enquestes de victimització proporciona, doncs, informació complementària de gran utilitat.

L'altra qüestió a retenir és el fet que les sèries estadístiques de l'UCR i de l'NCVS no segueixen evolucions paral·leles. És a dir, coexisteixen increments notables de la victimització experimentada per la població nord-americana amb un manteniment del nombre de fets recollits pels diferents cossos policials (període 1978-1983), cosa que implica una davallada de l'índex de denúncia en aquests anys.

En el període següent trobem, també, diferències significatives. Entre 1983 i 1988 disminueix significativament el nombre de victimitzacions i, en canvi, augmenten els fets recollits per les policies; és a dir, es constata un increment de la denúncia. Finalment, el període 1988-1992 es caracteritza per un increment dels fets recollits per ambdues fonts, tot i que el creixement de la victimització és força més pronunciat.

En conseqüència, sembla prudent contrastar ambdues fonts d'informació a l'hora de pronunciar-se sobre l'evolució de la delinqüència en general, en un període de temps concret i en un espai concret (en el cas que comentem, els fets greus o violents entre 1973 i 1992 als EUA).

5. Segons recull el diari *Le Monde* (26 d'octubre de 1999), l'enquesta de victimització realitzada per l'*Institut des Hautes Études de la Sécurité Intérieure* (IHESI) informa que l'índex de denúncia global a França es situà els anys 1997 i 1998 al voltant del 20%, xifra que contrasta amb les recollides pel CREDOC.

5. LES ENQUESTES NACIONALS

Les enquestes representatives en matèria de seguretat i policia expressen les vivències, els sentiments i les opinions de la població i s'utilitzen per completar els sistemes d'indicadors mesurant l'impacte final dels serveis. És a dir, permeten mesurar l'evolució dels fets en termes objectius (la victimització, l'autoprotecció, etc.), però també subjectius (els sentiments, l'opinió, etc.), i proporcionen unes dades especialment valuoses en l'àmbit de la seguretat interior.

Al llarg dels darrers trenta anys, les enquestes en matèria de seguretat s'han anat estenent a la majoria de països del nostre entorn. Les experiències més conegudes són la ja esmentada dels Estats Units d'Amèrica, les de Canadà, les d'Anglaterra i el País de Gal·les i les dels països escandinaus, de manera que les enquestes de victimització constitueixen, avui, un complement habitual de l'estadística policial i judicial.

A l'Estat espanyol, el Centre d'Investigacions Sociològiques ha formulat preguntes aïllades sobre victimització des del final dels anys setanta i l'any 1994 va subscriure un conveni de col·laboració amb el Ministeri de l'Interior, a partir del qual es van fer dos estudis sistemàtics sobre seguretat i policia. A Catalunya, les enquestes de victimització han tingut un caràcter eminentment local. S'han realitzat sobretot a Barcelona a partir de 1984, per iniciativa de l'Ajuntament, i es van generalitzar als municipis de la Mancomunitat de l'AMB al 1989.

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

Les enquestes nacionals

índex de victimització (%)						
	1990	1991	1995	1996	1997	1998
Anglaterra i País de Gal·les	39,00		39,00		34,00	
França	13,90	15,10				
Barcelona	18,00	17,00	15,80	14,10	14,30	13,40
Àrea Metropolitana de Barcelona	16,00	15,30	14,80	13,00	13,30	12,20
Catalunya (ICS)				13,98 (*)		
Espanya			14,40			

Font: Estat espanyol. Encuesta sobre seguridad y victimización, Instituto de Estudios de la Policía.
Catalunya. La victimització a Catalunya 1996, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
Barcelona. Enquesta de Victimització de Barcelona, Institut d'Estudis Metropolitans.
França. Les conditions de vie et les aspirations des français, CEDROC.
Anglaterra i Gal·les, British Crime Survey 1998, Home Office.

(*) Índex corregit, l'índex de victimització original es situa en el 19,5 %

Convé tenir present, però, que les diferents enquestes esmentades s'han desenvolupat en entorns concrets i, en conseqüència, s'hi han adaptat. El desen-

volupament d'una enquesta de victimització en el seu entorn cultural i jurídic o l'adequació a les necessitats específiques de les administracions que en cada cas les han impulsades comporta diferències entre elles, a vegades insalvables, i per tant n'impedeix la comparació de resultats.

L'element que millor exemplifica les diferències entre l'enquesta d'un país i la del seu veí és el qüestionari. Recollir informació sobre un tipus de fet o no recollir-la té una incidència directa en l'índex de victimització resultant. El quadre anterior ha de ser llegit amb cura, precisament per això, per les diferències dels qüestionaris respectius. El que sí s'hi pot observar és l'evolució de la victimització en un mateix territori, però les diferències metodològiques entre l'enquesta d'Anglaterra i Gal·les, la de França, la d'Espanya o la resta no permeten comparar les dades de manera directa.

En canvi, les dades corresponents a la ciutat de Barcelona i a la seva àrea metropolitana poden ser comparades sense cap dificultat atès que han estat recollides amb el mateix instrument: l'Enquesta de victimització de Barcelona (EVB).

Finalment, la taula també recull l'índex de victimització a Catalunya l'any 1996 corresponent a l'enquesta realitzada pel Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada. Aquesta enquesta consisteix a aplicar a l'àmbit català la metodologia de l'*International Crime Survey* (ICS). Aquest és un exemple de la necessitat d'ajustar els indicadors per fer comparacions entre enquestes diferents. L'índex de victimització a Catalunya l'any 1996 recollit per aquesta enquesta va ser del 19,5%. Tanmateix, la dada que apareix a la taula anterior (13,98%) correspon a l'índex de victimització corregit, el qual ha estat elaborat pels mateixos impulsors de l'estudi amb l'objectiu de facilitar-ne la comparació amb l'EVB.⁶

La forma diferent de recollir la victimització en l'àmbit dels vehicles en una i altra enquesta constituïa la distinció principal; amb menor mesura, el fet que l'EVB recollís la victimització d'establiments comercials i l'ICS no ho fes o que aquesta darrera s'interessés per la victimització en l'àmbit dels incompliments de les obligacions familiars i l'EVB no, ajuden a explicar les diferències entre els índexs globals de victimització recollits (diferències que l'índex corregit de l'ICS ha deixat resoltes).

5.1 Aspectes metodològics de les enquestes nacionals

A l'Enquesta internacional convé retornar-hi més endavant en un apartat específic. De moment, reprenent el fil de les enquestes nacionals, podríem repassar les principals diferències metodològiques d'algunes d'elles resumides en el quadre següent.

6. LUQUE REINA, M.E. *Les víctimes del delictes*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1999 (p. 59 a 64) (Col. Justícia i Societat, núm. 20).

*Enquesta de seguretat pública de Catalunya***Aspectes metodològics de les enquestes nacionals**

	EUA NCVS	Anglaterra i Gal·les BCS	Barcelona EVB	França CREDOC	Espanya IEP-CIS
mostra	100.000 aprox.	11.000-15.000	12.000-13.000	2.000	15.000
població	12 anys i més	16 anys i més	16 anys i més	18 anys i més	18 anys i més municipis > 50.000 h
treball d'entrevista	panell 7 entrevistes	de gener a juny	gener- febrer	maig-juny 90 desembre 92- gener 93	desembre 95- gener 96
periodicitat	cada 6 mesos	variable (2-4 anys)	anual	s.d.	-----
tipus d'entrevista	1a i 5a personal, la resta telefòniques	entrevista personal	telefònica	s.d.	personal
durada entrevista	30 minuts	de 60 min (no v) a 82 (v)	20 minuts	s.d.	s.d.
sèrie	1973-1992 (*)	1982-1998	1983-1998	1990-1992	-----

(*) El redisseny de l'NCVS de 1993 ha comportat un augment de la victimització detectada d'entre el 10 % i el 15 %.

Es pot comprovar que la diversitat metodològica és força elevada, diversitat que corrobora l'opinió que cada enquesta s'adapta a les necessitats específiques de cada país i de cada organisme impulsor, sense oblidar l'ajust als recursos (materials, econòmics i humans) disponibles en cada cas.

Pel que fa a la mostra (el nombre d'entrevistes realitzades) ens trobem operacions com la nord-americana, d'entre vuitanta-cinc mil i cent mil entrevistes, fins a les dues mil de l'enquesta francesa del CREDOC. Totes les enquestes es fonamenten en mostres que garanteixen una representativitat suficient i, per tant, permeten inferir els resultats al conjunt de la població del territori en qüestió. Malgrat tot, cal tenir present que com més infreqüent sigui el fenomen objecte d'estudi (en aquest cas, la delinqüència i les seves formes) més gran haurà de ser la mostra. O, el que és el mateix, la grandària de la mostra és directament proporcional a les possibilitats d'aprofundiment i de desagregació territorial, temàtica o sectorial d'allò que s'estigui estudiant.

La població a qui s'adreça l'estudi és una altra de les diferències a tenir en compte. En aquest cas, a més, això influirà de manera directa en els resultats. Recollir les experiències de victimització de la població més gran de dotze anys (com la nord-americana) o de la població de més de divuit (França o Espanya) és obvi que les fa difícils de comparar. L'enquesta pot presentar altres restriccions poblacionals o territorials, com la realitzada conjuntament per l'Institut d'Estudis de la Policia i el Centre d'Investigacions Sociològiques, que s'adreça només a la població resident a ciutats de més de cinquanta mil habitants.

Un altre fet que influirà en els resultats és l'època en què es realitza el treball de camp. Les enquestes de victimització mesuren les experiències viscudes per la població en un període de temps determinat, generalment l'any natural anterior a

la realització de les entrevistes. En conseqüència, la matèria prima en què es basen és la memòria de les persones entrevistades. Per aquesta raó el treball de camp es du a terme generalment els primers mesos de l'any següent al que es vol estudiar.

L'NCVS presenta una complexitat considerable en aquest terreny. L'enquesta es realitza en forma de panell; és a dir, una mateixa persona és entrevistada cada sis mesos fins a set vegades. Aquesta estratègia intenta resoldre dos inconvenients. El primer l'acabem d'esmentar: l'oblit dels fets més distants en el temps o menys rellevants (*memory decay*) es redueix escurçant el període d'estudi de dotze a sis mesos. El segon consisteix en la tendència d'algunes persones entrevistades a incorporar experiències que s'han tingut fora del període d'estudi (*external telescoping*) o, fins i tot, experiències que han viscut persones que els són molt properes. El sistema de panell (entrevistar les mateixes persones diverses vegades) redueix aquest risc de forma significativa. De totes maneres, en opinió dels promotors de l'Enquesta internacional a Catalunya, ambdós fenòmens «són una mena de forces contràries que tendeixen a l'equilibri»,⁷ a més, la resta d'enquestes de victimització han optat per estudis de caràcter anual amb mostra nova en cada operació.

L'entrevista telefònica és la forma més freqüent de recollida d'informació. Amb l'expansió telefònica dels països del nostre entorn es pot arribar a un percentatge molt elevat de la població⁸ i, per tant, no presenta greus problemes de representativitat; a més, la diferència de costos entre aquest tipus d'entrevista i la personal (com la d'Anglaterra i Gal·les) també influeix en la decisió d'utilitzar un o altre tipus d'entrevista. Convé assenyalar, però, que el mitjà telefònic presenta algunes insuficiències a l'hora de recollir experiències de victimització en alguns àmbits, especialment pel que fa a la victimització en l'àmbit domèstic i les agressions sexuals. Excepcionalment, l'NCVS americana combina totes dues formes d'entrevista; la primera i la cinquena entrevistes es realitzen presencialment i la resta es fan telefònicament.

Anteriorment ja s'ha comentat la gran varietat de qüestionaris, prova d'això és la diferent durada de les entrevistes. La majoria es situen en una franja de quinze a trenta minuts de mitjana, excepte l'enquesta britànica, que té una durada mitjana de seixanta minuts per a les persones que no han patit cap experiència de victimització, fins a vuitanta-dos minuts de mitjana per a les persones victimitzades (recordem que el tipus d'entrevista és presencial).

Una mateixa enquesta de victimització pot patir modificacions metodològiques que dificultin la seva comparabilitat interna. Així, la revisió de l'NCVS de 1992 va comportar una millor detecció de la victimització amb increments substancials en l'àmbit de les amenaces i les agressions lleus i multiplicant per tres o quatre el nombre de victimitzacions de caràcter sexual.⁹ També en el cas de l'enquesta

7. *Op. cit.*, p. 29.

8. A Catalunya, l'any 1996, hi havia 2.845.008 línies telefòniques en servei, 2.097.955 llars i una població de dret de 6.090.040 habitants.

9. National Crime Victimization Survey (NCVS) Redesign: Technical Background (1994). Bureau of Justice Statistics. US Department of Justice.

britànica, la revisió de 1994 del mòdul dedicat a la victimització de caràcter sexual comportà multiplicar per deu el nombre d'experiències recollides.¹⁰

Aquests tipus de modificacions metodològiques poden comportar el trencament de la sèrie estadística i dificultar o, fins i tot, impossibilitar la comparació de les dades obtingudes abans i després de les modificacions. Això justifica la prudència dels impulsors d'aquests tipus d'estudis a l'hora d'iniciar processos de revisió quan es disposa de dades de llargs períodes.

6. L'ENQUESTA INTERNACIONAL SOBRE VICTIMITZACIÓ

L'any 1997 el Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya realitzà la primera enquesta de victimització d'àmbit català en el marc de la *International Crime Survey* (ICS) que es dugué a terme, de manera simultània, a vint-i-nou països.

L'enquesta internacional s'ha dut a terme tres vegades (1990, 1993 i 1997) i ja se n'ha programat una nova edició per a l'any 2000 en què també hi participarà Catalunya mitjançant el Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada.

Aquesta iniciativa resol els problemes de comparabilitat entre les diverses enquestes de victimització que acabem de comentar i consisteix a aplicar de forma gairebé simultània a diversos països una enquesta de victimització amb uns continguts metodològics gairebé idèntics (qüestionari, tipus d'entrevista, població a la qual s'adreça, període del treball de camp, etc.) i deixa a decisió de cada institució impulsora quina ha de ser la grandària mostral a cada país participant, fet que no influeix en la informació recollida, com ja hem vist, sinó en la seva explotació posterior.

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

The International Crime Survey

Índex de victimització		
	1989	1992
Anglaterra i País de Gal·les	19,50	30,20
Països Baixos	26,80	31,30
Bèlgica	17,70	19,30
Finlàndia	15,90	20,70
Estats Units d'Amèrica	28,90	26,10
Canadà	28,10	28,40
Austràlia	27,80	28,60

Font: Understanding Crime, Ministeri de l'Interior dels Països Baixos.

10. PERCY, A.; MAYHEW, P. Estimating Sexual Victimization in a National Crime Survey. *Studies on Crime and Crime Prevention*, vol. 6, núm. 2, 1997.

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

L'índex de denúncia segons l'International Crime Survey 1989 i 1992

Índex de denúncia	
Anglaterra i Gal·les	58,70
Països Baixos	54,70
Bèlgica	58,30
Alemanya	48,00
França	60,00
Finlàndia	40,40
Espanya	31,40
Mitjana europea	48,70
EUA	52,00
Canadà	49,80
Austràlia	46,40
Mitjana ICS	48,90

Font: Understanding Crime, Ministeri de l'Interior
dels Països Baixos

En les taules precedents es poden observar els índexs de victimització i de denúncia de les dues primeres edicions a una selecció de països. Es pot comprovar amb rapidesa el comportament diferent de les dades recollides amb l'ICS de les aportades per les enquestes impulsades a cada país.

El qüestionari internacional recull les experiències de victimització en quatre àmbits: la seguretat personal, l'habitatge, els vehicles i els delictes contra les relacions familiars. Les entrevistes, sempre telefòniques, s'adrecen a una mostra de persones de setze o més anys d'edat, tenen una durada mitjana de quinze minuts i es realitzen durant el primer trimestre de l'any per tal de recollir de forma més precisa les experiències de l'any immediatament anterior.

L'harmonització d'aquests aspectes, entre d'altres, és el que possibilita la comparació de resultats. Generalment, el nombre d'entrevistes es situa entre mil cinc-cents i dues mil, la qual cosa permet obtenir dades d'àmbit nacional estadísticament consistents.

De totes maneres, l'existència de l'ICS no ha provocat la desaparició de les enquestes que ha anat desenvolupant cada país. Les necessitats gestores de cadascuna de les administracions que les han impulsades, la distància cultural de les societats respectives, la dificultat de fer desagregacions territorials amb el tipus de mostra que habitualment utilitza l'enquesta internacional o la voluntat d'incloure més àmbits de victimització o blocs específics de preguntes sobre altres qüestions relacionades amb la seguretat són algunes de les raons que ajuden a entendre la coexistència d'ambdues iniciatives.

Convé assenyalar que països que disposen d'una enquesta de victimització pròpia com els EUA, el Regne Unit o Suècia no han dubtat de participar en l'experiència internacional. De fet, fins i tot països que no disposaven d'Enquesta pròpia però havien participat en alguna de les edicions de l'Enquesta internacional han acabat desenvolupant un projecte propi sense abandonar l'ICS, com és el cas de França o el que avui es presenta: l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya.

La complementarietat d'ambdues eines és indubtable. Tan útil i interessant resulta disposar d'un instrument de mesura estadística de la victimització adaptat a les necessitats i l'entorn cultural del propi país com poder-se comparar internacionalment, si més no, en el marc dels països de la UE amb els quals hi ha oberts molt àmbits de cooperació, d'harmonització i, fins i tot, d'integració.

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

The International Crime Survey

	Índex de victimització		
	dels domicilis	dels vehicles	de les persones
Anglaterra i País de Gal·les	6,40	21,20	13,30
Àustria	1,40	8,20	9,30
Catalunya	1,70	15,30	7,00
Escòcia	3,90	18,10	10,20
França	4,60	17,70	9,40
Països Baixos	5,90	19,10	13,20
Suècia	2,40	11,50	11,10
Suïssa	2,40	10,90	12,00
Mitjana Europa occidental	3,6	15,30	10,10

Fonts: Avaluació internacional de la victimització, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

7. L'ENQUESTA DE SEGURETAT PÚBLICA DE CATALUNYA

L'ESPC deu el seu nom al fet que intenta abraçar diversos aspectes relacionats amb la seguretat sense cenyir-se estrictament a la victimització. Es tracta d'una operació estadística basada en la metodologia d'enquesta que s'organitza en els quatre mòduls temàtics que a continuació.

a) La victimització

Nombre d'experiències i tipus de victimització sofertes per la població (contra el vehicle, contra l'habitatge principal, contra la segona residència, contra els comerços o negocis, contra els béns i els productes del camp o contra la seguretat personal). Denúncia i no denúncia, motiu de la no denúncia i valoració del tràmit de la denúncia i de l'atenció rebuda.

b) L'opinió i els valors de la ciutadania en matèria de seguretat

Preocupacions de la població pel que fa a la seguretat, sentiments d'inseguretat en referència a determinades situacions o col·lectius, gravetat de diferents fets, valoració de determinades mesures per resoldre la delinqüència i autoposicionament de les persones entrevistades en relació amb determinats valors.

c) La valoració dels serveis

Prestigi de la professió policial, grau de coneixement i valoració global del desplegament de la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra (PG-ME), valoració genèrica dels Mossos d'Esquadra en referència a diferents aspectes professionals.

d) La mobilitat

Freqüències i usos dels diferents mitjans de transport, accidentalitat, alcohol i conducció i valoració dels serveis de trànsit, tant de la població general com d'aquells que han patit algun accident.

7.1 La prova pilot de 1999

L'ESPC té la consideració d'activitat estadística de caràcter experimental; per aquesta raó l'operació de 1999 rep la denominació de prova pilot. El disseny del qüestionari, l'estratègia de distribució de la mostra i la resta d'aspectes metodològics hauran de ser avaluats i, si cal, revisats fins a l'assoliment d'una eina suficientment estable que generi una sèrie estadística amb prou garantia de durabilitat.¹¹

En aquesta línia, s'ha previst la integració de l'ESPC al Pla estadístic de Catalunya i s'ha signat el corresponent conveni amb l'Institut d'Estadística de Catalunya per tal que aquest es faci càrrec d'alguns aspectes metodològics de l'operació estadística (disseny de la mostra, distribució de la mostra, fixació dels criteris de selecció i de substitució de les unitats mostrals, etc.).

Al mateix temps, el Departament d'Interior ha signat un conveni amb la Fundació Bosch i Gimpera de la Universitat de Barcelona per tal que aquesta s'encarregui de la resta dels aspectes metodològics (disseny del qüestionari, control del treball de camp, depuració, codificació i enregistrament de les dades, etc.) d'acord amb l'Institut d'Estadística de Catalunya. A més, també se'ls ha encarregat la realització de les anàlisis de resultats i dels informes corresponents a victimització i mobilitat.¹²

Les anàlisis de resultats i els informes corresponents als àmbits d'opinió i valors dels ciutadans en matèria de seguretat i de valoració del desplegament han anat a cura de l'Institut DEP.

I, finalment, el Gabinet d'Estudis i Desenvolupament de la Direcció General de Seguretat Ciutadana¹³ s'ha encarregat de les tasques de coordinació i de direcció, a més de la valoració global del projecte.

11. De fet, aquesta avaluació s'ha fet amb posterioritat al Congrés realitzat a l'Escola de Policia de Catalunya i ha comportat la inclusió de nous blocs de preguntes en l'edició de l'any 2000 i la realització del treball de camp durant els primers mesos de l'any.

12. L'equip investigador (Josep Maria Aragay, Juli Sabaté i Elisabeth Torrelles) s'encarrega, també, de la realització de l'Enquesta de victimització de Barcelona.

13. Actualment, Gabinet d'Estudis d'Interior (Decret 102/2000, de 6 de març, de creació del Gabinet d'Estudis d'Interior, DOGC núm. 3097).

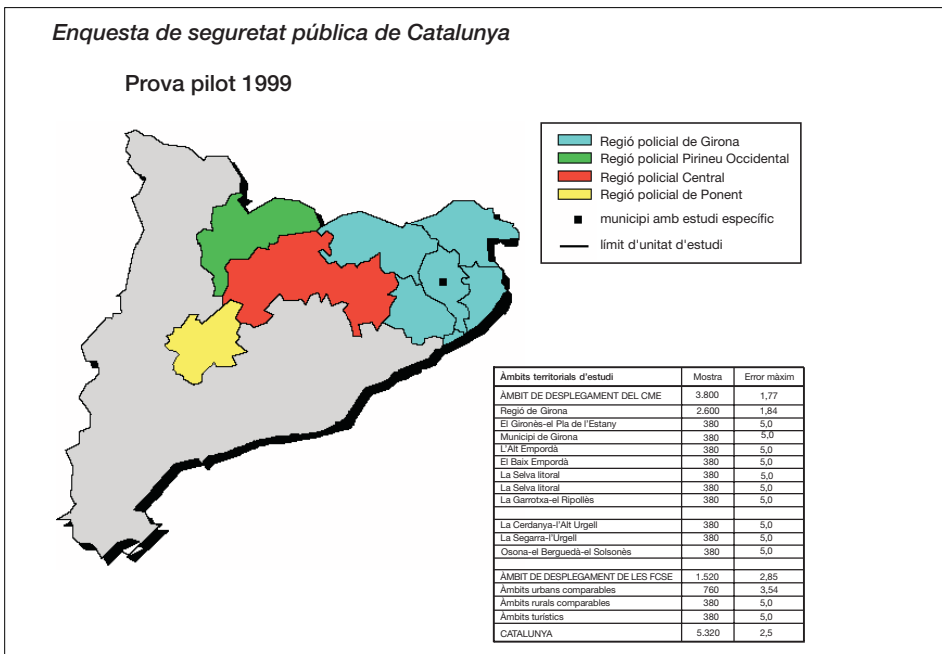
7.2 Característiques de la prova pilot

La inclusió d'un bloc de preguntes sobre serveis policials i el procés de desplegament de la Policia de la Generalitat-Mossos d'Esquadra aconsellaven dissenyar la mostra de manera que fos possible fer desagregacions territorials sense que la consistència estadística dels resultats se'n ressentís.

Efectivament, el procés gradual de desplegament i d'assumpció de les competències en matèria de seguretat ciutadana, ordre públic i trànsit per part de la Generalitat, en substitució dels cossos policials i les autoritats estatals, obre enormes possibilitats d'estudi. És evident l'interès del Departament d'Interior a disposar d'informació d'àmbit nacional sobre els quatre blocs temàtics de l'ESPC, però especialment d'aquelles comarques en què la responsabilitat recau en els seus propis serveis policials i les seves autoritats.

En aquest sentit, el disseny de la mostra va tenir en compte tant la necessitat de fer un nombre suficient d'entrevistes per poder mesurar un fenomen relativament infreqüent a Catalunya com la victimització o els contactes amb els serveis policials com, al mateix temps, poder fer desagregacions territorials amb el requeriment que el marge d'error dels àmbits territorials que es volien estudiar en detall no superés el 5 %.

En el quadre següent es detalla la distribució de les 5.320 entrevistes realitzades a persones de setze o més anys residents a Catalunya, de les quals 3.800 es dedicaren al territori de desplegament de la PG-ME i 1.520 a la resta de Catalunya. Es tracta, doncs, d'una afixació no proporcional a la distribució de la població, fet

que comporta que s'hagin de ponderar els resultats abans de la seva explotació, tasca en la qual la participació de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IEC) ha estat decisiva.¹⁴

El disseny mostral també permet la comparació per tipus de territori. En aquest sentit, se'n van definir tres tipus diferents: àmbits urbans, àmbits rurals i àmbits turístics. En els dos primers el criteri utilitzat va ser demogràfic i en el darrer la localització geogràfica dels municipis de residència de les persones entrevistades (Costa Brava o Costa Daurada).

Aquesta estratègia mostral té l'inconvenient d'incrementar lleugerament el marge d'error de les dades globals d'àmbit català (sempre per sota del 2,5% en la prova pilot), però permet optimitzar la mostra i els resultats obtinguts segueixen essent representatius i, per tant, inferibles a la població total (les dimensions i els costos d'una mostra proporcional per a poder fer desagregacions territorials com les desitjades amb uns marges d'error inferiors al 5 % eren inassumibles).

Els àmbits territorials dels quals es volia obtenir informació detallada es corresponen a la zona on la PG-ME estava desplegada al final de 1998: la Regió Policial de Girona, la comarques de l'Alt Urgell i la Cerdanya de l'actual RP Pirineu Occidental, les comarques de l'Urgell i la Segarra de l'actual RP Ponent i les comarques d'Osona, el Berguedà i el Solsonès de la futura RP Central.

7.3 El qüestionari de la prova pilot

Recordant el que s'ha exposat abans, els quatre objectes d'estudi de la prova pilot de l'ESPC han estat: la victimització, l'opinió i els valors de la ciutadania en matèria de seguretat, la valoració dels serveis i la mobilitat. Cada àmbit constituïa un mòdul específic del qüestionari a més d'un darrer mòdul dedicat a recollir les característiques sociodemogràfiques més rellevants (sexe, edat, estudis, situació laboral, etc.). Amb l'objectiu d'agilitar l'administració del qüestionari, els mòduls d'opinió i de mobilitat només van ser plantejats a la meitat de la mostra i la resta de mòduls a la totalitat de les 5.320 persones entrevistades.

En el quadre següent es detallen el nombre de preguntes de cada mòdul, el percentatge de preguntes de cadascun respecte del qüestionari global i el percentatge de temps dedicat a cada mòdul.

Cal tenir present que el qüestionari conté tot un seguit de filtres que contribueixen a fer més àgil l'entrevista telefònica. Això explica que el mòdul de victimització constitueixi gairebé el 70 % del qüestionari però només el 10 % del temps dedicat a l'entrevista. Tant la victimització com els contactes amb els serveis policials són fets relativament infreqüents a Catalunya, la qual cosa implica que una bona part del qüestionari referent a les circumstàncies dels fets, a la seva denúncia o a les valoracions del seu impacte i del servei rebut no caldrà plantejar-les a totes les persones entrevistades.

14. L'equip de col·laboradors de l'IEC està constituït pel subdirector d'Assistència Tècnica Estadística, Josep A. Casco Robledo, per Manel Falguera i Fernández i per Julià Urrutia i Carratalà.

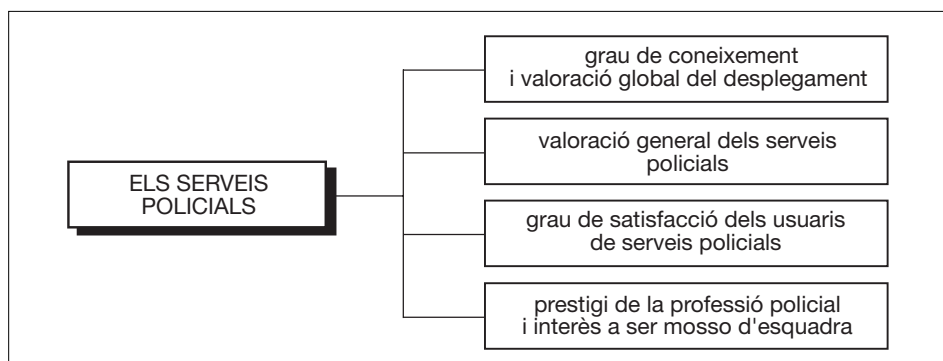
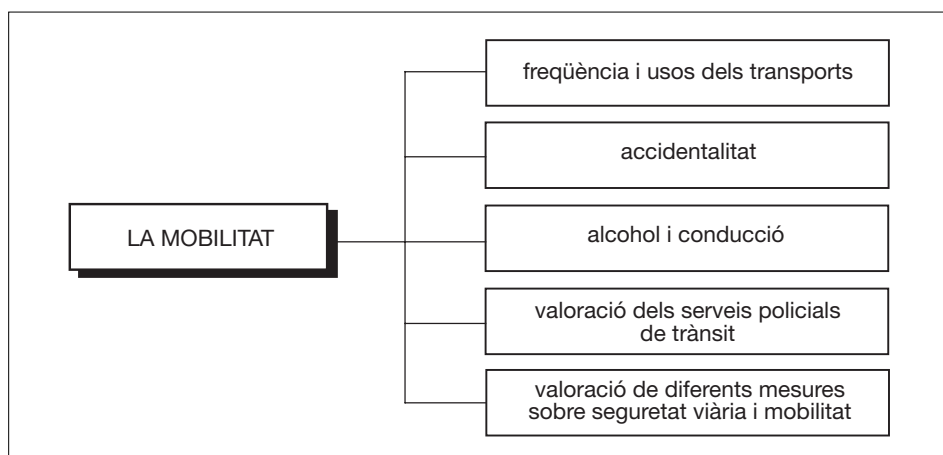
Enquesta de seguretat pública de Catalunya

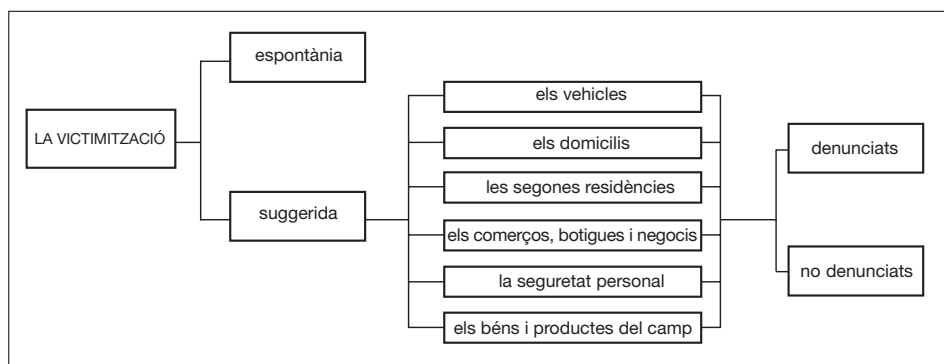
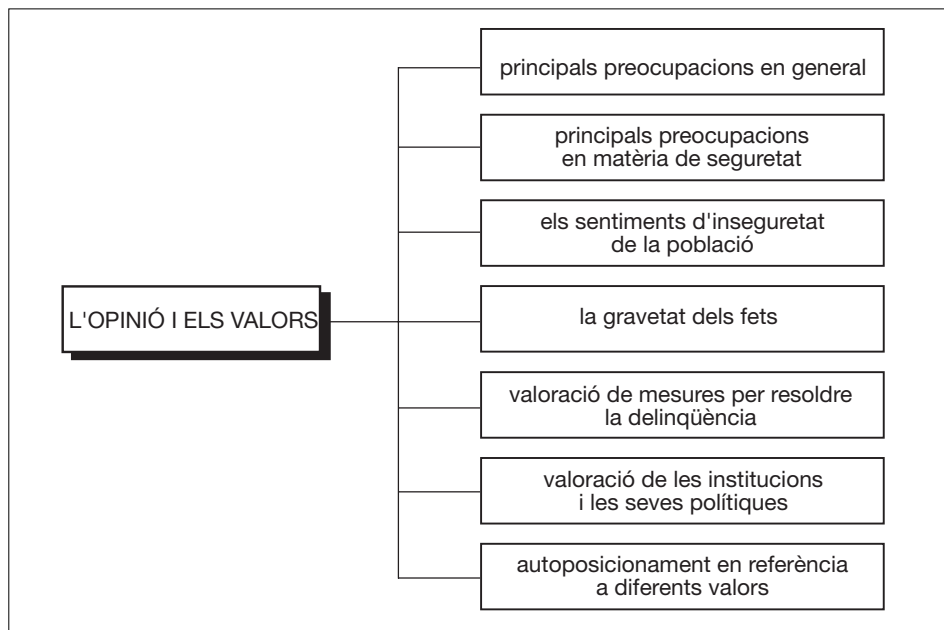
El qüestionari de la prova pilot de 1999

MÒDUL	NRE. DE PREGUNTES		% sobre el total		% temps dedicat	
	A	B	A	B	A	B
Introducció	0	0	---	---	3,88	5,21
Victimització	107	107	68,59	66,46	8,06	10,84
Serveis policials	23	23	14,74	14,28	42,38	56,96
Opinió i valors	15	---	9,61	---	39,12	---
Mobilitat	---	20	---	12,42	---	18,17
Dades personals	11	11	7,05	6,83	6,55	8,81
TOTAL	156	161	100,00	100,00	100,00	100,00

205

En els quatre gràfics següents es detalla el contingut de cadascun dels mòduls que conformen el qüestionari.

7.4 L'exploació de les dades

Cenyint-se al mòdul de victimització, la informació recollida ha de servir per comptabilitzar quantes de les persones entrevistades han estat víctimes d'algun fet i, també, quants fets s'han produït. És a dir, recomptar el nombre de víctimes i el nombre de fets delictius.

Amb aquest objectiu, l'ESPC permet construir diferents índexs de mesura:

a) Índex de victimització

És el principal indicador de l'enquesta, calcula el nombre d'entrevistats vícti-

mes i els posa en relació amb tots els entrevistats. Aquest índex pot ser de caràcter global (tots els fets detectats), pot referir-se a cadascun dels sis àmbits de victimització (vehicle, habitatge, segona residència, etc.) o a cadascun dels trenta-quatre tipus diferents de fets que recull l'ESPC.

b) Índex de risc

En quatre dels sis àmbits de victimització de la prova pilot (vehicles, segona residència, comerços i béns i productes del camp) l'abast de la delinqüència es calcula també en relació amb les úniques persones que en poden ser víctimes: els seus propietaris.

c) Ràtios de multivictimització

Expressen el nombre de fets delictius que ha patit cada víctima.

d) Índex delictiu equivalent

Els índexs de victimització i les ràtios de multivictimització es fonen en un indicador de síntesi que calcula l'extensió de la delinqüència si a cada víctima li correspongués un sol fet.

Pel que fa al cost de la delinqüència, l'enquesta n'estudia quatre aspectes. En primer lloc, el grau de *record espontani* tant respecte del total de víctimes com del total de la població; en segon lloc, el *cost psicològic* que les víctimes atorguen als fets que han patit; en tercer lloc, el *cost econòmic* que ha comportat aquell fet i, finalment, *l'avaluació de les molèsties* associades a l'experiència que s'ha viscut amb independència del seu impacte psicològic.

Les aplicacions d'aquests indicadors i de la informació obtinguda en els altres blocs poden ser de diversos tipus. En primer lloc, com a suport general a la presa de decisions a l'hora de detectar determinades necessitats o d'avaluar de manera global determinades polítiques públiques en matèria de seguretat. De manera específica, poden aportar informació d'interès en la comprovació dels resultats finals de determinades estratègies, ja siguin de caràcter preventiu o reactiu, o bé en la comparació dels diferents nivells de satisfacció de la població general o, específicament, de la que ha estat usuària dels serveis de seguretat i policia. I, finalment, com a instrument de suport a la recerca acadèmica en l'àmbit criminològic o, en menor mesura, en el de la gestió pública.

7.5 El calendari de la fase experimental

El disseny mostrat també tenia caràcter experimental i, un cop avaluada la seva viabilitat, ha contribuït a la definició del projecte d'enquesta i del seu calendari d'execució seqüencial. L'ESPC es portarà a terme anualment de manera sistemàtica i cobrirà tot el territori de Catalunya i el conjunt de les problemàtiques més rellevants en cicles triennals.

Així, doncs, un cop incorporades les modificacions pertinents, es preveu la realització de la primera enquesta de caràcter general per al mes de gener del pro-

per any. Aquesta consistirà en la realització d'unes 12.500 entrevistes a tot el territori de Catalunya per tal d'obtenir informació suficientment representativa de cadascuna de les set regions policials, així com d'una vintena d'àmbits subregionals no metropolitans més dos de metropolitans: les dues àrees bàsiques policials del Vallès Oriental.

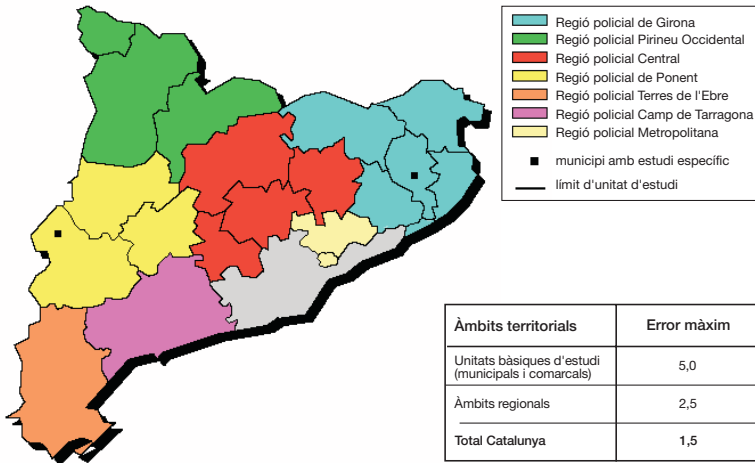
Aquesta enquesta general es complementa, l'any següent, amb l'enquesta metropolitana que, tot i obtenir dades generals de Catalunya i un mínim de continuïtat territorial d'àmbit regional, dedica la major part de la mostra a les comarques, les àrees bàsiques policials i els municipis de la futura Regió Policial Metropolitana.

Ambdues operacions mantenen similars requeriments metodològics i de representativitat, marges d'error per sota de l'1,5% en el conjunt de Catalunya, per sota del 2,5% en els àmbits regionals i per sota de 5% en les unitats bàsiques d'estudi, ja es tracti de comarques, àrees bàsiques policials o municipis.

En els quadres següents es detallen les dues operacions seqüencials, les quals es complementen amb la realització, al tercer any, d'estudis específics sobre temàtiques que l'ESPC no recull suficientment (la violència domèstica, les agressions de caràcter sexual, etc.) o poblacions d'especial interès que no queden prou ben representades a la mostra o que ni tan sols apareixen (la victimització de la població no resident, la victimització infantil, la victimització de persones jurídiques, les infraccions contra víctimes col·lectives, etc.).

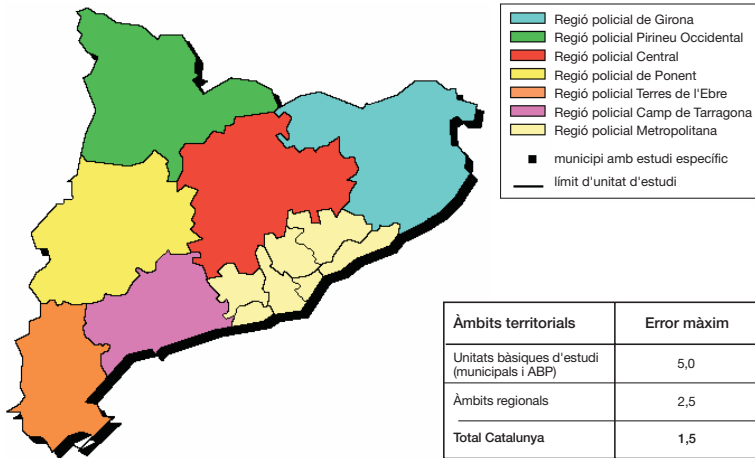
Enquesta de seguretat pública de Catalunya

Enquesta general, gener de 1999

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

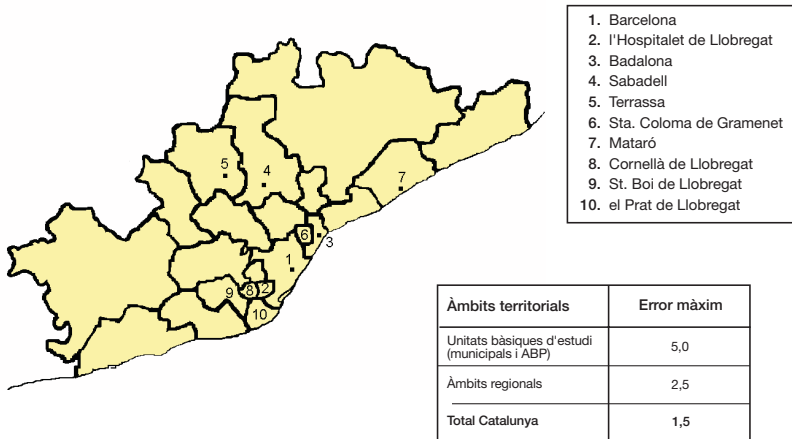
Enquesta gener de 2001

209

Enquesta de seguretat pública de Catalunya

Enquesta metropolitana, gener de 2001 (detall Regió Metropolitana)

8. ACLARIMENTS FINALS

Amb posterioritat al Congrés Internacional sobre Noves Polítiques de Seguretat, la prova pilot de l'ESPC ha estat avaluada i revisada i han estat editats i difosos els seus resultats.

L'edició de l'ESPC de l'any 2000 incorpora, doncs, l'experiència de la prova pilot i, tot i trobar-se encara en fase experimental, s'inicia aquest any una sèrie estadística sobre victimització i seguretat d'àmbit català amb el desig que complementarà les dades obtingudes amb d'altres mitjans i facilitarà l'estudi d'aquests fenòmens a casa nostra.